

Олександр Салтан

**«СДЕЛАНО МАЛО,
БУДЕТ СДЕЛАНО БОЛЬШЕ»**

**Корюківська трагедія мовою вхідних шифротелеграм,
отриманих Українським штабом партизанського руху
з 9 лютого по 27 березня 1943 р.**

Дослідження присвячене аналізу процесу обміну основними шифротелеграмами між партизанськими з'єднаннями М. М. Попудренка та О. Ф. Федорова з головою Українського штабу партизанського руху Т. А. Строкачем упродовж лютого – березня 1943 р. Вивчення даних першоджерел, більшість з яких уперше вводяться в науковий обіг, дозволяє переглянути усталені позиції щодо «партизанського сліду» в подіях, пов'язаних з масовим знищенням нацистами жителів містечка Корюківка Чернігівської області.

Ключові слова: акція відплати, корюківська трагедія, партизани, Український штаб партизанського руху, шифротелеграма.

Неупереджене та об'єктивне висвітлення маловідомих подій Великої Вітчизняної війни в останні десятиліття стає все більш популярним. Попри гіпертрофований ступінь її героїзації, дослідники і вчені все частіше приділяють увагу трагічним сторінкам цієї грандіозної воєнно-політичної конфронтації першої половини ХХ ст. Одним з таких епізодів є масштабний факт нацистського геноциду в березні 1943 року на Чернігівщині, відомий вузькому колу науковців як «корюківська трагедія», або «українська Хатинь».

Незважаючи на сімдесятиліття, яке віддаляє нас від тих подій, настав час об'єктивної переоцінки та переосмислення дій та бездіяльності з боку німецької та радянської сторін, які мали безпосереднє відношення до масового знищення мирного населення м. Корюківки.

Попри популяризацію героїчних і трагічних сторінок Великої Вітчизняної війни, публіцистичні есе та науково-етнографічні розвідки про корюківську трагедію носили переважно канонічно-монументальний характер [5].

Джерельну базу дослідження цієї історичної події складають поодинокі щоденники і мемуари лідерів партизанського руху на Чернігівщині: Г. Балицького [16], М. Попудренка [18], О. Федорова [28], котрі, як не дивно, практично не згадують про неї.

Однак цінність даних першоджерел полягає у можливості відтворення діяльності історичних осіб, усвідомлення специфіки подій, які сталися до та після каральної акції німецької зондеркоманди.

Не є винятком і враження очевидців та безпосередніх учасників тих подій Г. Артозєєва [2], І. Водоп'яна [3, 4], М. Микитенка [12], М. Скрипки [20], А. Тихоновського [22, 23], які в описі подій корюківського геноциду 1943 р. займають класичні дихотомічні позиції, що випливають з принципу «ми – вони», «захисники – вороги».

Тогочасні газетні публікації акцентували увагу лише на трагізмі та антифашизмі даної історичної події. Вони були покликані формувати вестфобію та антибуржуазні погляди радянських громадян в умовах загострення класової боротьби в період війни [7, 24].

Така необ'єктивність та однобокість сприяли появі суб'єктивної наукової парадигми на тлі багаторічної кон'юнктурності, яка стала можливою у результаті догматич-

---

© Салтан Олександр Миколайович – кандидат історичних наук, доцент Харківської державної академії фізичної культури.

ності інтерпретації ходу та наслідків (уникаючи аналізу причин) вищезазначеного жакливого епізоду Великої Вітчизняної війни.

Доба незалежності відкрила можливість для плюралізму думок, аналізу архівних документів, подолання догматизму та кон'юнктурності, вивчення темної сторони партизанського руху в роки війни. У цьому зв'язку варто звернути увагу на публікації вітчизняних науковців: С. Бутка [1, 10, 11], О. Зінченка [8], С. Павленка [13-15], Ю. Поташнюка [19], О. Ясенчука [37-38].

Вищевказані автори вперше порушили питання про провокаційні та пасивно-споглядальні дії з боку радянських партизан, вказуючи на складність та неоднозначність перебігу подій, пов'язаних з корюківською трагедією. Поштовхом до перегляду установлених догм та стереотипів радянської епохи стала загальна історична ревізія ключових епізодів Великої Вітчизняної війни, одним із яких є окупаційний режим та рух опору на захоплених ворогом територіях. Об'єктивізм та нове прочитання повсякденного буття населення в умовах окупації, формату та специфіки антифашистського руху на теренах України та європейської частини СРСР прослідковуються у монографіях та колективних працях Г. Гогуна [6, 21], Б. Ковальова [9] та ін. [17, 25, 26-27].

Серед розмаїття спогадів, наукових та публіцистичних статей, які висвітлюють події партизанського руху в період лютого – березня 1943 р. на півночі Чернігівської області, особливе місце посідають шифротелеграми партизанських загонів, надіслані в Український штаб партизанського руху (далі – УШПР – **О.С.**) [28-36].

На відміну від надсекретних і нерозсекречених журналів бойових дій, численних звітів керівників партизанських загонів, відцензурованих щоденників та мемуарів свідків ці короткі повідомлення можна вважати більш оперативною і достовірною інформацією. Її цінність полягає у специфіці повідомлень такого характеру. Даний історичний документ має вихідні й вхідні дані із зазначенням не тільки дати, а й часу передачі та розшифрування відомостей, зазначених у ньому. Лист з текстом шифротелеграми після виходу в ефір радист партизанського загону мав знищити. Однак тексти збереглися, завдяки обов'язковій архівації їх іншою стороною.

Текст шифротелеграм – це жива мова адресантів та адресатів (у вигляді резолюцій), подекуди без будь-якої цензури та епістолярної коректності. Вони являють собою стисле, змістовне спілкування в умовах реального часу. Адже саме цей обмін інформацією є чи найголовнішою формою оперативного, дистанційного менеджменту військовими діями народних месників у роки війни.

Даний масив документів зосереджений у фонді № 62 Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Зокрема у справі 31 подані «Входящие радиограммы ЦК ВКП(б), ЦК КП(б)У, Центрального штаба партизанского движения в штаб соединения». Справи 36, 38 містять «Исходящие радиограммы штаба соединения в УШПД 5.01.42. – 1.12.43».

Аналіз цих документів дозволяє відновити діалог між керівниками партизанських загонів та з'єднань з керівництвом УШПР, створеним з метою координації дій партизан УРСР у роки війни. Шифротелеграми, подані у статті, більшість із яких вводиться в науковий обіг уперше, є яскравою характеристикою дій та бездіяльності очільників партизанських загонів, які мали безпосереднє відношення до корюківської трагедії. Водночас уважне прочитання приведенного радіолистування дає можливість оцінити реакцію керівництва партизанським рухом на теренах УРСР.

Як відомо, українські партизанські загоны та диверсійні групи перебували у безпосередньому підпорядкуванні УШПР, створеного 30 травня 1942 р. під керівництвом Тимофія Амвросійовича Строчака (1903–1963). УШПР являв собою розгалужену структуру, яка здійснювала загальне керівництво та координувала дії усіх партизанських загонів та з'єднань у межах України [Див. додаток № 1].

УШПР, підпорядковуючись Центральному штабу партизанського руху, в свою чергу був проміжною ланкою між військрандою Південно-Західного напрямку і військрандою партизанських загонів, які розробляли тактику і стратегію дій. У свою чергу Південно-Західний фронт перебував у прямій залежності від рішень Генерального штабу, підпорядкованого Ставці Верховного Головнокомандування, Державному комітету оборони, який напряму залежав від рішень ЦК ВКП (б) [Див. додаток № 2].

Вживання партизанських формувань, ефективність їх дій залежали не лише від харизми їх керівництва чи професіоналізму особового складу, а й від зв'язку та характеру відносин з «великою землею». Цінні поради, стратегічне планування, забезпечення загонів та з'єднань усім необхідним, повітряна підтримка, боєприпаси, продовольство тощо – усе це було неабиякою допомогою, без якої партизани не могли довго проіснувати [6, 21].

Попри існуючий графік радіозв'язку, за форс-мажорних обставин контакт з вищою керівною ланкою встановлювався негайно. Зайвий раз «турбувати ефір» партизанам не радили. Адже загін, забезпечений таким засобом зв'язку, викликав неабияку зацікавленість з боку німецьких спецслужб та спецпідрозділів, які влаштовували на нього справжнє полювання.

У цьому контексті слід зазначити, що уважне вивчення шифротелеграм спростовує версію ветеранів партизанського руху про те, що на захист чи акцію відплати жителів Корюківки нібито не було відповідної санкції від УШПР [4, 20, 22-23]. Запиту такого характеру архівні документи не фіксують. Навпаки, ми бачимо, що загони перебували в автономному режимі партизанської боротьби.

Зміст текстів шифротелеграм нагадує доповідь дрібного партійного чиновника телефоном в обком партії. І не дивно, адже керівники партизанських загонів – це колишні партійні функціонери, які лише змінили зовнішність та характер діяльності, зберігши при цьому класичний номенклатурний психотип.

Нежиттєздатною є і теза про відсутність у партизанів боєприпасів, що, на думку учасників партизанського руху, не дозволяло втрутитись у каральну акцію німців чи здійснити акт відплати за знищення м-ка Корюківка.

Незважаючи на розмах партизанського руху, далеко не всі формування мали власну радіостанцію. Хоча класичним диверсійним групам вона, в принципі, була не потрібна. Партизансько-диверсійні підрозділи, які склалися зі співробітників НКВС, являли собою високопрофесійні, мобільні структури, підготовлені для ведення ефективної підривної діяльності у тилу ворога. Здійснивши вилазку або рейд, диверсанти поверталися на заплановане місце збору. При цьому група зберігала номінальний зв'язок з тим чи іншим партизанським загonom, через який і передавала звіт про виконану роботу. Інколи, маючи власні засоби зв'язку, підрозділ виходив у ефір самостійно [6, 16, 21, 25].

Цей, по суті, військовий спецназ суттєво відрізнявся від стихійно сформованих партизанських підрозділів. Диверсійні формування ГРУ та НКВС складали конкуренцію партизанським загonom та з'єднанням, до яких, головним чином, входило цивільне населення. Між ними досить часто виникали конфлікти і навіть непоодинокі сутички. Подекуди доходило і до ліквідації конкурентів. Утруднювало координацію дій партизан і подвійне, а то й потрібне підпорядкування, здійснення контролю за їхньою діяльністю як з боку партійного керівництва, так і з боку військових та радянських спецслужб [6, 21]. Утім, у контексті розгляду корюківської трагедії ці факти грали другорядне значення.

Приведені тексти шифротелеграм дозволяють прослідкувати динаміку діяльності партизанського з'єднання, очолюваного Миколою Микитовичем Попудренком (1906 – 1943), до, під час та після знищення цивільного населення м-ка Корюківка. Дані архівні документи фактично заповнюють прогалини загадково втраченої, найціннішої, другої частини щоденника М. М. Попудренка, зміст якої так і залишиться невідомим.

Аналіз тексту шифротелеграм розкриває непрості взаємини Миколи Попудренка з керівництвом УШПР. Чим була викликана така неприязнь і чому Попудренко відкрито і свідомо йшов на конфлікт – сказати важко. Можна припустити, що причина криється у попередніх колізіях, які, імовірно, мали місце до моменту приходу попудренківців на Чернігівщину з Брянщини. Адже саме М. М. Попудренко керував партизанськими загonomи в ході прориву з оточених гітлерівцями Клетнянських лісів. Не можна відкидати й амбіційність Миколи Микитовича, який після відльоту до Москви 16 січня 1943 р. свого колеги і соратника Олексія Федоровича Федорова (1901 – 1989) прагнув бути першою, але відчував себе другорядною персоною у партизанському русі на Чернігівщині.

Часті візити О. Федорова до Москви у кінці 1942 – на початку 1943 р. не могли не викликати ревностів у М. Попудренка, про якого немовби забули. Можливо, до нього дійшли чутки, що ставка планує використати партизанське з'єднання О. Федорова для глибокого рейду в тил ворога. Тому його партизани залишаються на місці, для виконання рутинної другорядної роботи. Не можна виключати і невдоволення М. М. Попудренка роллю «пожежника», яку, як бачимо з його партизанської біографії, він регулярно виконував у ході співпраці з О. Ф. Федоровим.

Судячи з тексту шифротелеграм, у цих умовах Попудренко діє не як «передовик виробництва» під час збору зернових, а як голова райкому в процесі виконання плану, спущеного зверху. Єдине, чого постійно вимагає Микола Микитович, – це продовольства і боєприпасів, котрі він, як свідчать архіви, практично регулярно отримував. Така млявість М. М. Попудренка викликає обурення Т. А. Строкача, який звинувачує його у бездіяльності [29, 30, 32]. Пасивність та напівміри, з одного боку, честолюбство та прагнення до лідерства – з іншого, підштовхують його до ухвалення імпульсивного рішення щодо нападу на корюківський гарнізон, який, як відомо, був абсолютно не доцільний з стратегічної точки зору. Втім, питання щодо «віддання наказу» до сьогодні залишається відкритим. У цьому контексті виникає певна диспропорція формального та фактичного підпорядкування «федорівців» за відсутності їхнього командира. Вочевидь, «федорівці» підпорядковувалися «попудренківцям», адже саме командир останніх підписував практично усі шифротелеграми і навіть ті, які надходили із загону О. Ф. Федорова, що свідчить про його особливу, навіть виняткову роль. Принаймні наявність і використання рації підтверджує цей статус.

Вихідні дані адресанта є свідченням дії конкретного партизанського формування за умови наявності єдиного командування. Із загальної кількості наведених у статті шифротелеграм М. М. Попудренко підписав три, зазначивши, що вони надійшли із загону О. Федорова. Така позиція є свідченням персоніфікації зроблених кроків. Попудренко, підписуючи шифротелеграму, підкреслює, що він – керівник, а вони – виконавці. Цей принцип закарбувався у свідомості та підсвідомості партійних функціонерів на все життя [34].

Перша з них – шифровка за №753 від 23 лютого 1943 р. повідомляє про зустріч із загonom Лисенка, на який федорівці випадково натрапили [33]. До речі, саме цих, вочевидь, озлоблених, фанатичних партизан, які досить довгий час не мали зв'язку з «великою землею», і буде використано як основну ударну групу під час нападу на м-ко Корюківка. Як відомо, саме лисенківці знищили гарнізон жандармерії, розігнавши «ворожі стани біля Рокмовича та Дасев-Студенверцької». Можливо, саме їхня лють під час виконання завдання і спричинила надасиметричні дії з боку карателів?

Удруге М. М. Попудренко приводить загін О. Ф. Федорова як адресанта в знаменитій шифровці №902.209, яка містить деталі корюківської партизанської каральної акції [34]. Отриманий УШПР о пів на першу ночі 2 березня 1943 р., цей радіолист, окрім дати і часу надходження, фактично називає виконавця й одного з винуватців корюківської трагедії, а саме начальника штабу загону О. Ф. Федорова Дмитра Івановича Рванова (1917 – ?), на якого М. М. Попудренко, підсвідомо захищаючи себе, фактично перекладає відповідальність. Слід звернути увагу і на той факт, що дана «героїчна шифротелеграма» була відправлена в той день, коли німецька зондеркоманда вже завершила перший етап акції масованої відплати. Події чотириденної давнини в ній розписані детально, а от вчорашні дії нацистів чомусь свідомо замовчуються. Як не дивно, але саме М. М. Попудренко з моменту відправлення вищезазначеної шифротелеграми започаткував традицію приховування деталей корюківської трагедії, перетворюючи її на «білу пляму» історії Великої Вітчизняної війни.

Нарешті, третя і остання шифротелеграма від федорівців, підписана М. М. Попудренком за №976, надійшла в УШПР 4 березня 1943 р. Її зміст фіксує моніторингово-споглядальну позицію партизан загону О. Ф. Федорова (а можливо, розвідувальної групи) за станом справ в м-ку Корюківка, де знову почали хазайнувати німці [35]. Аналіз змісту цього документа знову вказує на пасивність та некомпетентність федорівців, які в даній ситуації діють свідомо або ж хтось використовує їх як пішаків у

ході блискуче розіграної інтриги в умовах боротьби за лідерство у партизанському русі на Чернігівщині.

Водночас слід віддати належне М. М. Попудренку, який у попередній шифро-телеграмі від 2 березня 1943 р. ніби просить, натякаючи на дозвіл проведення акції, відплати за знищену Корюківку. Контекст змісту документа дає можливість відчутти це інтуїтивно, однак прямих реальних слів та фраз, які б стосувалися запиту на акцію партизанської помсти, даний документ не містить [33]. Жодного схожого послання М. М. Попудренко не надіслав до УШПР і після 9 березня 1943 р., коли німецька зондеркоманда здійснила остаточну зачистку Корюківки. Чому М. М. Попудренко не скористався наявними силами двох об'єднаних партизанських загонів для здійснення помсти – залишається загадкою. Чому дана акція, на думку ветеранів партизанського руху, на відміну від нападу на Корюківку 27 лютого 1943 р., потребувала санкції УШПР – не зрозуміло.

Федорівцям після повернення їх командира з Москви буде вже не до Корюківки. Як відомо, партизанське з'єднання О. Ф. Федорова (після повернення 5 березня 1943 р. з Москви їхнього командира), маючи вже власну рацію і все необхідне, 11 березня 1943 р. вирушить у рейд на Правобережжя. За цю акцію О. Ф. Федоров, так само, як і Сидір Артемович Ковпак (1887 – 1967), отримає другу зірку Героя Радянського Союзу. До речі, звання Героя Радянського Союзу УШПР присвоїть 7 березня 1943 р. і Григорію Васильовичу Балицькому (1906 – 1989), обійшовши увагою М. М. Попудренка, який не був удостоєний уваги хоча б за організацію прориву партизанських загонів з Клетнянських лісів у кінці 1942 – на початку 1943 рр. [16].

Погано забезпечений, невеличкий партизанський загін М. М. Попудренка залишать для прикриття з метою відволікання ворога від переслідування основних ударних сил партизан Чернігівщини. У вирі цих подій М. М. Попудренко стане першим секретарем Чернігівського підпільного обкому КП(б)У та начальником обласного штабу партизанського руху на Чернігівщині, перетворивши свій загін на ефективну бойову одиницю.

Віддаючи перевагу пасивно-споглядальним методам, фіксує пересування значних сил ворога, загін М. М. Попудренка все ж здійснить низку дрібних операцій, про що його керівник повідомить Т. А. Строкача вже 24 березня 1943 р. Однак у будь-якому випадку акція масованої відплати за знищення нацистами Корюківки так і залишиться не реалізованою. Вочевидь, вона була не вигідна радянському керівництву. Адже на момент відходу (забезпеченого усім необхідним) з'єднання О. Ф. Федорова «піднімати зайвий галас» в УШПР вважатимуть не доцільним. Та й можливостей помститися у невеличкого загону М. М. Попудренка не буде. Швидке просування фронту змусить попудренківців змінити район партизанських дій. З'єднання перекинуть на Брянщину для здійснення диверсій у ворожому тилу напередодні Курської битви. Ці події стануть фатальними у долі Миколи Микитовича, який, потрапивши в оточення в районі Злинківських лісів, поблизу с. Софіївка, в ніч з 6 на 7 липня 1943 року загине.

Трагічна загибель М. Попудренка, посмертне присвоєння йому зірки Героя з деяким запізненням стануть моральною компенсацією за трагічні наслідки нападу на корюківський гарнізон чернігівських партизан. Комуністична номенклатура у властивій їй манері «спише» все на чиновника, що не справився із завданням, – М. Попудренка, який за таких обставин ставав цапом-відбувайлом. Адже ні до, ні після визволення Чернігівщини слідчі органи навіть не розглядали дій партизан як прецедент, що призвів до масового геноциду цивільного м-ка Корюківка.

Фактично жителів Корюківки радянська влада принесе в жертву з метою розпалювання ненависті до окупантів. Про знищення близько семи тисяч цивільного населення Чернігівщини буде наказано забути. Радянське керівництво після визволення м-ка Корюківка обмежиться лише з'ясуванням приблизної кількості жертв, переклавши всю провину на німців. Роль партизан у цих напівдетективних подіях буде ретельно затушована. У результаті корюківська трагедія стане непопулярною сторінкою історії Великої Вітчизняної війни, про яку воліли б не згадувати.

Підбиваючи підсумки проведеного історичного дослідження, слід звернути увагу на специфіку наукової концепції корюківської трагедії, яка на тлі переосмислення подій сімдесятирічної давнини задає якісно новий імпульс, визначаючи вектор наукового пошуку. Концептуальні засади корюківської трагедії, на думку автора, базуються на двох латинських юридичних принципах: **it facit cui prodest** (лат. «зробив той, кому це вигідно» – тут і далі курсив наш. – **О.С.**), та **culpa lata** (лат. «груба необережність вважається мотивом»). Ці принципи мають бути покладені в основу теоретичних, методологічних, аксіологічних та біхевіористичних засад неупередженого вивчення вищезазначеної історичної події, яка вважається найбільшою каральною акцією нацистів, спрямованою проти цивільного населення, в роки Другої світової війни.

Як не дивно, але знищення цивільного населення містечка Корюківка було вигідно обом сторонам. Німецькій – в контексті залякування мешканців окупованих територій; радянській – з метою розпалювання ненависті до ворога, культивування антифашистських настроїв та активізації патріотичного підйому в ході визволення території СРСР.

Другий мотиваційний принцип, який лежить в основі причинно-наслідкового зв'язку, поки що залишається остаточно не з'ясованим. Саме він має спонукати вчених та істориків до нових досліджень, які повинні здійснити неупереджений та об'єктивний аналіз подій вітчизняної історії, пов'язаних з корюківською трагедією.

ШИФРОВКА ВХ. № 430

Поступила: 9 февраля 1943 11.00

Расшифрована: 9 февраля 1943 в 12.00

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

Совершили налет на полицию в селе Казацкие Болсуны.

Взяли 2 ручн. пулемета 9 винтовок 1000 патр.

№ 50

ПОПУДРЕНКО

Резолюция Т. Строкача: Попудренко сообщение боевой деятельности Вашего такого крупного соединения (~~отряда~~) вызывают Смех и удивление всех, тч (так в документі. – **О.С.**) командиров других отрядов.

Мелкие партизанские группы делают больше чем Вы своим соединением. Обсудить на совещании командиров отрядов вопрос немедленного начала активных боевых действий.

Дальнейшее бездействие ваших отрядов, особенно теперь когда Кр. ар (так в документі. – **О.С.**) которая [...] нуждается в Вашей помощи не может быть терпимыми (так в документі. – **О.С.**).

9.2.43

Строкач

[29. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 10-10 зв.]

ШИФРОВКА ВХ. № 428

Поступила: 9 февраля 1943 (час отримання не зазначений. – **О.С.**)

Расшифрована: 9 февраля 1943 в 12.30

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

6-го февраля в с. Бутищи (виправлено червоним олівцем Будище. – **О.С.**) разбили

карательный отряд немцев 25 карательного полка. Убито 67 немцев 5 взяли в плен, убито 2 офицера.

Захватили 2 станковых и 3 ручных пулемета, 1 батальонный миномет, 56 мин, 22 винтовки, 5000 патронов, 8 автоматов и другого имущества. Докуметам (*зворот помилковий – так в документі. – О.С.*) этот полк блокировал партизан в Клетнянских лесах.

Часть их ушли за нами.

8 февраля

ПОПУДРЕНКО

[30. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 9]

ШИФРОВКА ВХ. № 431

Поступила: 9 февраля 1943 (*час отримання не зазначений. – О.С.*)

Расшифрована: 9 февраля 1943 в 14.30

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения Т. Строкачу

Стоим в деревне Бабичи Светиловского района. Будем рады если Красная армия придет в Чернигов раньше нас.

8 февраля №49

ПОПУДРЕНКО

Резолюция Т. Строкача: *Совсем потеряли совесть и чувство ответственности за поруч (так в документі. – О.С.) почетный участок работы. Заставляет действовать ук [...]у меня*

б/д

Строкач

(Подпись)

[31. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 11]

ШИФРОВКА ВХ. № 682

Поступила: 19 февраля 1943 15.50

Расшифрована: 19 февраля 1943 в 22.30

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения Т. Строкачу

Удивляюсь на каких основаниях обвиняете нас в бездеятельности. Сделано мало, будет сделано больше.

19.2.43.

ПОПУДРЕНКО

Резолюция Т. Строкача: *Попудренко у Вас все есть для того чтобы сделать больше по нанесению уронов пр-ку (так в документі. – О.С.)*

Все ясно

Жду больших результатов. Действуйте, в обиде не оставлю. У Вас хорошие перспективы.

20.02. Строкач

(Подпись)

[32. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 26]

ШИФРОВКА ВХ. № 753

Поступила: 23 февраля 1943 18.43

Расшифрована: 23 февраля 1943 в 23.00

От кого: из отряда Федорова

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

тов. Строкач

Встретили отряд ЩОРСА. В отряде 250 человек. Командир ЛЫСЕНКО, комиссар КОВТУН, ГЛАЗКО и ПРОТАСОВ убиты. За полгода отряд уничтожил 284 немца, забрано у немцев 500 овец, сожжено 12 мостов, взято 2 склада и 2600 пудов зерна. Отряд связи с фронтом не имел.

Боеприпасов нет.

28.2.43

№92

ПОПУДРЕНКО

[33. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 34]

ШИФРОВКА ВХ. № 902.209

Поступила: 2 марта 1943 00.30

Расшифрована: 2 марта 1943 в 1.15

От кого: из отряда Федорова

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

тов. Строкач

27 февраля группой партизан под командованием начальника штаба РВАНОВА разгромлен немецкий гарнизон на ж. д. станции Корюковка.

Уничтожено – 8 однотонных прицепов, 160 покрышек для автомашин, 2 гаража, механическая мастерская, слесарная, 2 лебедки на автомашинах, склад горючего с бензином, склад с сеном, пакгауз с картофелем, телефонная станция, склад с дровами и оборонной леспродукции 1000 кубометров.

Взорван эшелон, при этом уничтожено 18 вагонов, выведены из строя 110 ж. д. стрелок и взорван путь на протяжении 5 километров. Взорван деревянный мост длиной 8 метров, уничтожено здание госбанка с денежной кладовой и связь.

Взяты трофеи: 2 станк. пулемета, 119 винтовок, 2500 патронов, зерно, продукты и масло.

Взяли в плен – четыре мадьяра и одного немца – бывшего ж. д. мастера г. Дрездена.

Захвачены документы управы и комендатуры.

Освобождено 97 заключенных приговоренных к расстрелу.

В этот день другая группа Лысенко уничтожила кустовой гарнизон жандармерии.

Убито – 18 жандармов.

Взято 2 ручных пулемета, 12 винтовок.

Роздано крестьянам 220 тонн зерна, забрано 100 свиней с отправочного пункта.

Разогнаны немецкие станы в с.с. около Рокмовича и Дасев-Студенверцкая.

1.3.43 г.

№ 109

ПОПУДРЕНКО

[34. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 47]

ШИФРОВКА ВХ. № 921

Поступила: 2 марта 1943 22.30

Расшифрована: 2 марта 1943 в 23.55

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

тов. Строкач

Имею возможность вести большие операции. Еще раз убедительно прошу, несмотря на погоду, выбросить боеприпасы, а также послать самолет для переброски тяжелораненых. Посадочная площадка вполне пригодна.

2.3.43

№100

ПОПУДРЕНКО

[33. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 34]

ШИФРОВКА ВХ. № 976

Поступила: 4 марта 1943 19.50

Расшифрована: 4 марта 1943 в 23.00

От кого: из отряда Федорова

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

Проверенными данными установлено в Корюковке и Сосновке за последнее время приговоренных к смерти фашисты не расстреливают, а отравляют. 8-го февраля в Корюковке отравлено 45 советских граждан.

4.3.43

ПОПУДРЕНКО

[35. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 53]

ШИФРОВКА ВХ. № 1460

Поступила: 22 марта 1943 11.25

Расшифрована: 24 марта 1943 в 13.30

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

Требую официального уполномочия от Вас и ЦК партии все отряды и группы действующие в Черниговской обл. подчинить мне и скоординировать их действия.

21.3.43

ПОПУДРЕНКО

Резолюция Т. Строкача: *Согласен. С ЦК согласовано. Дайте указание об организации обл. штаба*

[36. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 68]

ШИФРОВКА ВХ. № 1525

Поступила: 24 марта 1943 12.30

Расшифрована: 24 марта 1943 в 14.10

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

За последние 10 дней отрядом очищен Корюковский район от врага. Все отряды собрались в селах Александровка и Наумовка. В ночь на 25 марта уничтожен противник в с. Наумовка. В с. Наумовка убито 12 гитлеровцев, взяты трофеи, с нашей стороны потерь нет.

За последние 3 дня взорвали и сожгли деревянные мосты через Снов, имеющие значение для противника. Один 800 мотр. (*так в документі – О.С.*) построенный немцами Боровичская Слобода. Второй 500 метров на этом участке, третий – Наумовка-Турец. 8 метров, Корюковский – 12 метров построен немцами. Охранский 8 метров.

23.3.43

ПОПУДРЕНКО

Резолюция Т. Строкача: В сводку

[37. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 76]

ШИФРОВКА ВХ. № 1602

Поступила: 27 марта 1943 11.50

Расшифрована: 27 марта 1943 в 13.40

От кого: из отряда Попудренко

Направлена: начальнику Украинского Штаба Партизанского Движения
Т. Строкачу

тов. Строкач

21 марта с Холмов на Корюковку двигался обоз противника с войсками 700 подвод, несколько танков.

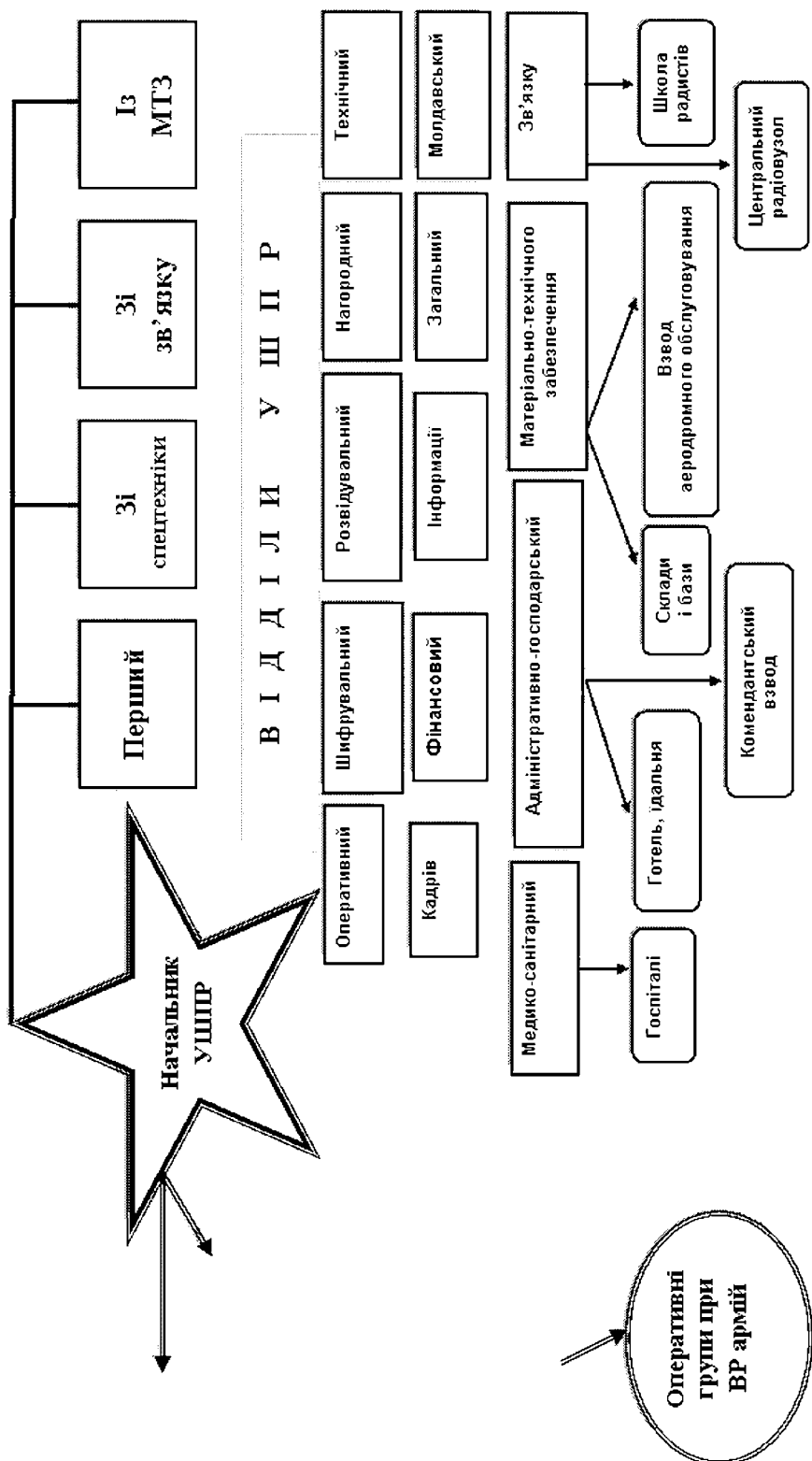
22 марта на Корюковку двигалось 150 конников, 200 подвод с войсками.

27.3.43

ПОПУДРЕНКО

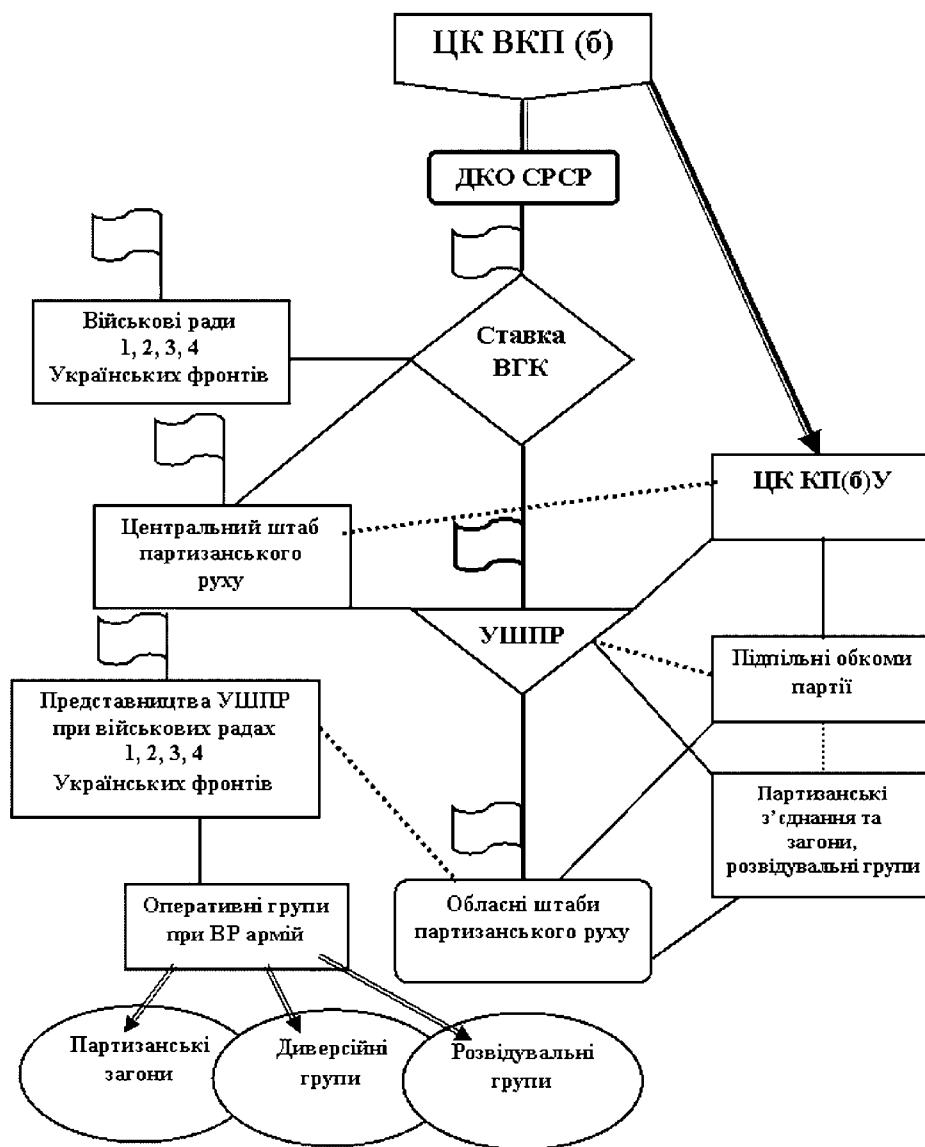
[38. ЦДАГОУ Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 83]

СХЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ШТАБУ ПАРТИЗАНСЬКОГО РУХУ 1943-1944 рр.

[26, с. 234].
Додаток № 2

**СХЕМА КЕРІВНИЦТВА ПАРТИЗАНСЬКИМ РУХОМ В УКРАЇНІ
В 1942 – 1944 рр.**

1. Актуальні проблеми партизансько-підпільного руху в Україні в роки Великої Вітчизняної війни: Матеріали Міжнародної наукової конференції, м. Корюківка, 14 грудня 2011 р. / Чернігівська обласна державна адміністрація, Український інститут національної пам'яті. Упоряд.: С.В. Бутко, Р.І. Пилявець. – Чернігів: Десна Поліграф, 2012. – 144 с.
2. Артозеев Г. Партизанская быль [Текст] /Георгий Артозеев; лит. запись И.Бразуль. – М.: Воениздат, 1954. – 154 с.
3. Водоп'ян І. З племені нескорених [Текст] /Іван Водоп'ян //Комс. гарт (Чернігів). – 1979. – 27 січ.
4. Водоп'ян І.І. Граніт [Текст] /Іван Водоп'ян; літ. запис І.П.Дудка. – К.: Політвидав України, 1982. – 175 с.
5. Герої партизанської боротьби на Україні [Текст]: (зб. нарисів). Кн.1. – К.: Держполітвидав, 1948. – 312 с.
6. Гогун А.В. Сталинские командос. Украинские партизанские формирования, 1941 – 1944 / А.В. Гогун. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2012. – 527 с.
7. Державін (б.і.). Ликвідуємо наслідки господарювання німців [у Корюківці] [Текст] /Державін //Прапор перемоги. – 1944. – 21 вер.
8. Зінченко О.М. Чотири документи про Корюківську трагедію / Українська правда. – 4 бер. 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/03/4/28873/>. – Заголовок з екрана. – 2.01.14.
9. Ковалев Б.Н. Повседневная жизнь населения России в период оккупации / Б.Н. Ковалев. – М.: Молодая гвардия, 2011. – 622 с.
10. Корюківка, 1943: злочин проти людяності. Зб. документів і матеріалів / Український інститут національної пам'яті, Чернігівська обласна державна адміністрація, Корюківський історичний музей; Упоряд.: С.В. Бутко, Т.В. Макаренко. – Чернігів.: Видавець Лозовий В.М., 2010. – 88 с.
11. Корюківська трагедія: наймасовіший злочин гітлерівців. Березень 1943 р.: бібліогр. покажч. /Скл. Т.В. Сіренко, Л.В. Студьонова; авт. вступ. ст. С.В.Бутко; ред. І.Я. Каганова, відп. за вип. І.М. Аліференко. – Чернігів.: ОУНБ ім. В.Г. Короленка, 2013. – 27 с.
12. Микитенко М. Кров Корюківки [Текст] /М.Микитенко //Деснян. правда (Чернігів). – 1944. – 26 бер.
13. Павленко С. Чорний понеділок Корюківки [Текст] /Сергій Павленко // Літ. Чернігів. – 2003. – №1. – С.151-161.
14. Павленко С. Чорний понеділок [Текст] /Сергій Павленко / Голос України. – 2003. – 1 бер.
15. Павленко С. Чорний понеділок Корюківки [Текст] /Сергій Павленко //Чернігівщина incognita. – Чернігів, 2004. – С. 111-121.
16. Партизанская война на Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений 1941 – 1944 / Колл. составителей: О.В. Бажан, С.И. Власенко, А.В. Кентий, Л.В. Легасова, В.С. Лозицкий. – М.: ЗАО Издательство Центрполиграф, 2010. – 670 с.
17. Под оккупацией в 1941 – 1944 гг. Статьи и воспоминания / А.С. Гогун, И.В. Грибков, А.Л. Таратухин, Т.С. Джолли, М.И. Матвеева-Рацелич и др. – М.: Посев, 2004. – 112 с.
18. Попудренко М.М. Щоденник / М.М. Попудренко. – К.: Державне видавництво політичної літератури, 1949. – 154 с.
19. Поташний Ю. Корюківка: забута трагедія. Як нацисти знищили 7-тисячне містечко / Українська правда. – 2 бер. 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/03/2/28636/>. – Заголовок з екрана. – 2.01.14.
20. Скрипка М. Операція в містечку [Текст]: [спогади колишньої партизанки] / Марія Скрипка //Маяк. – 2003. – 8 лют. – С.6.
21. «... Создают невыносимые условия для врага и всех его пособников...» Крас-

ные партизаны Украины 1941 – 1944: малоизученные страницы истории. Документы и материалы / Авт.- сост. Гогун А., Кентий А. – К.: Украинский издательский союз, 2006. – 403 с.

22. Тихоновський А.М. Тридцять років тому [Текст] /А.Тихоновський //Маяк. – 1973. – 20 вер.

23. Тихоновський Л. Як це було... [Текст] /Л.Тихоновський //Маяк. – 1989. – 20 чер. – С.4.

24. Трифон Л. Звірі! [Текст] /Л.Трифон //Більшовик (Чернігів). – 1943. – 18 бер.

25. Україна в Другій світовій війні. Погляд з ХХІ ст. Історичні нариси у 2-х кн. / В.А. Смолій, Г.В. Боряк, Ю.А. Левенець та ін. – Кн. 2. – К.: Наукова думка, 2011. – 942 с.

26. Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941–1945): Наук.-довід. Вид. / Авт.-упоряд.: О.В. Бажан, А.В. Кентій, В.С. Лозицький та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2001. – 319 с.

27. Україна під нацистською окупацією: спалені села (1941–1944): Анотований покажчик / За ред. В.Ф. Солдатенка; автори-упорядники: Бутко С.В., Герасименко Л.С., Киридон А.М. та ін. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2012. – 362 с.

28. Федоров О.Ф. Підпільний обком діє / Літ. запис Є. Босняцького; пер. з рос. А. Шияна / О.Ф. Федоров. – К.: Політвидав України, 1981. – 831 с.

29. Центральний державний архів громадських об'єднань України
Ф. 62. Оп.1. Спр. 1368. арк. 10-10 зв.

30. Там само. Арк. 9.

31. Там само. Арк. 11.

32. Там само. Арк. 26.

33. Там само. Арк. 34.

34. Там само. Арк. 47.

35. Там само. Арк. 53.

36. Там само. Арк. 68.

37. Там само. Арк. 76.

38. Там само. Арк. 83.

39. Ясенчук О. Корюківська трагедія: запитань багато [Текст] /Олександр Ясенчук // Сіверщина. – 2010. – 18 бер. – С.12.

40. Ясенчук О. Корюківська трагедія: запитань багато [Текст] /Олександр Ясенчук //Сіверщина incognita. – Чернігів, 2011. – Вип. І. – С.140-143.

Исследование посвящено анализу процесса обмена основными шифротелеграммами между партизанскими соединениями Н. Н. Попудренка и А. Ф. Федорова с руководством Украинского штаба партизанского движения Т. А. Строчаком в течение февраля – марта 1943 г.

Изучение данных первоисточников, большинство из которых впервые вводятся в научный оборот, позволяет пересмотреть устоявшиеся позиции относительно «партизанского следа» в событиях, связанных с массовым уничтожением нацистами жителей местечка Корюковка Черниговской области.

Ключевые слова: акция возмездия, корюковская трагедия, партизаны, Украинский штаб партизанского движения, шифротелеграмма.

Research is devoted to the analysis of the process of exchange of basic cipher telegrams between guerrilla N.M. Popudrenko and A.F. Fedorov with the management staff of Ukrainian Guerrilla Movement T.A. Strokacha, during February – March 1943.

The study of these primary sources, most of which are first introduced in the scientific revolution, lets reconsider the established position on the «partisan trace» in the events associated with the nazi mass murder of residents Koryukovka, Chernigov region.

Keywords: retaliation, koryukovskaya tragedy, the guerrillas, the headquarters of Ukrainian guerrilla movement, coded telegram.